

РЪДИАРД КИПЛИНГ УИЛЯМ ЗАВОЕВАТЕЛЯТ

Превод от английски: Момчил Райчевски, 2000

chitanka.info

УИЛЯМ ЗАВОЕВАТЕЛЯТ^[0]

I

*Пристъпих дръзко аз напред,
последваха ме хора... може!
Най-смелите, на тях дошъл е
ред
но тайна трябва да остане,
Боже*

Заклинан

ие

— Обявено ли е вече официално?

— Стигат дотам, че признават „извънредна местна недостатъчност“ и започват помощни действия в една или две области. Според вестника.

— Това означава, че ще обявят веднага след като бъдат сигурни в хората и животните. Не бих се учудил, ако се окаже толкова лошо, колкото гладът през 78-а.

— Няма как да е — каза Скот и се намести в дълбокото плетено кресло.

— От петнадесет години имаме добри добиви на север, а Бомбай и Бенгал докладват за повече отколкото са в състояние да изядат. Ще го овладеят, преди да излезе от контрол. Ще остане само местно събитие.

Мартин вдигна „Пайонир“-а^[1] от масата, прегледа набързо телеграмите още веднъж и вдигна крака върху облегалките на стола. Беше гореща, тъмна и задушна нощ, натежала от изпаренията на токущо напръсканата с вода алея. Цветята в градините на Клуба бяха мъртви и почернели на своите стъбла, малкото изкуствено лотосово езерце представляваше кръг от изпечена кал, а тамариксите белееха от праха през последните седмици. Повечето от хората бяха събрани около естрадата в обществената градина — от верандата на Клуба

можеше да се чуе как оркестърът на местната полиция изпълнява старомодни валсове — или пък на игрището за поло, а други бяха на игрището за файвз^[2], оградено с висока стена и по-задушно от фурна. Половин дузина коняри клечаха на земята пред главите на своите понита, очаквайки завръщането на господарите си.

От време на време някой мъж приближаваше, яздейки със скоростта на пешеходец, двора на Клуба и апатично се замъкваше към белите бараки до главната сграда. Формално това бяха спални. Там живееха хора, които срещаха едни и същи бели лица нощ след нощ на вечеря и които проточваха служебните си ангажименти до най-късния възможен час, с надеждата, че биха могли да избягнат тази печална компания.

— Какво смяташ да правиш? — попита Мартин и се прозя. — Хайде да поплуваме преди вечеря.

— Водата е гореща. Вече бях там.

— Да направим една игра на билиард — до петдесет?

— В момента в залата са сто и пет градуса^[3]. Мирувай и не бъди така досадно енергичен.

Сумтяща камила се заизправя към верандата, а нейният ездач, отрупан със значки и опасан с колани, забърка в кожената пощенска чанта.

— Глад! Извънреден брой! — изхленчи мъжът и подаде извънредния брой на вестника — лист отпечатан само от едната страна и още влажен от пресата. Беше забоден на покрито със зелено сукно табло между обявите за продажба на понита и за загубени фокстериери.

Мартин се изправи мързеливо, прочете го и подсвирна.

— Обявено е! — извика той. — Една, две, три... в осем провинции ще се действа съобразно Закона за глада. Поставили са Джими Хокинс начело.

— Ама че работа! — каза Скот и за първи път показва някакъв интерес. — Когато се двоумиш, наеми си някой от Пенджаб^[4]. Работих с Джими, когато за първи път се появих тук, и той си беше вече част от Пенджаб.

— Джими вече е „юбилеен“ кавалер — каза Мартин. — Той е добро момче, макар да е цивилен в кръвта и се е набутал в най-некомпетентната администрация. Ама какви отвратителни имена имат

тези Мадраски области — всичките са унгас, рунгас, пилейс или пък полиумс!

Висока двуколка се зададе в настъпващия здрач и някакъв мъж слезе, като си бършеше главата. Той беше редактор на единствения всекидневник в столицата на една област, населявана от двадесет и пет милиона местни и няколко стотици бели и тъй като екипът му се състоеше от него и един помощник, работното му време беше разтеглено между десет и двадесет часа на ден.

— Здравсти, Рейнс. Предполагам, че знаеш всичко — посрещна го Мартин. — Какво се очертава с тази „недостатъчност“ в Мадрас^[5]?

— Никой още не е наясно. По телефона се точи съобщение дълго колкото ръката ти. Оставил съм хлапето да го обработи. Мадрас се кълне, че не може да се оправи със собствени сили и изглежда, че Джим е получил разрешение да сложи ръка на толкова хора, колкото ще му трябват. Арбътнот е предупреден да стои в готовност.

— Бадгър Арбътнот?

— Аха, приятелчето от Пешавар. И Пи телеграфира, че Елис и Клей са вече преместени от Северозапада и са взели със себе си половин дузина хора от Бомбай. Както изглежда, предстои истинско бедствие.

— Те са по-близо до мястото на събитията от нас, но щом са пуснали заявки чак до Пенджаб, положението е извън контрол.

— Днес тук, утре го няма. Няма да продължи вечно — обади се Скот. Остави настрана една от книгите на Мериът^[6] и се изправи. — Мартин, сестра ти те чака.

Буен сив кон пристъпваше нервно в края на верандата, където керосиновата лампа осветяваше кафява памучна рокля и бяло лице под сива филцова шапка.

— О, вярно! — каза Мартин. — Готов съм. По-добре ела да вечеряш с нас Скот, ако нямаш важна работа. Уилям, има ли нещо за вечеря в къщи?

— Ще отида да видя, — отговори ездачът. — Можеш да го доведеш. В осем, не забравяй.

Скот мързеливо се отправи към стаята си, където се преоблече във вечерно облекло, подходящо за сезона и страната — безупречно бял лен от главата до петите, с широк кафяв копринен пояс. Вечеря у семейство Мартин определено беше за предпочитане пред козе-

овнешкото, жилаво пилешко и готвено от консерва, които предлагаха в Клуба. Но беше много жалко, че Мартин не можеше да си позволи да изпрати сестра си на хълмовете по време на горещия сезон. Директор на полицията в областта, Мартин получаваше впечатляващата заплата от шестстотин обезценени сребърни рупии месечно и малкото му четиристайно бунгало говореше достатъчно красноречиво за този факт. Имаше обичайните килимчета по неравния под — на бели и сини ивици, затворническо производство, обичайните инкрустирани със стъклени мъниста драперии от Амритсар^[7], увесени на гвоздеи, забити в лющещата се варна замазка на стените, обичайните половин дузина столове, които не си пасваха един с друг, закупени от разпродажбите на имуществото на починали, както и обичайните мазни, черни ивици, където кожените ремъци на окаченото ветрило удряха по стената. Изглеждаше така, сякаш всичко беше разопаковано предишната вечер само за да бъде опаковано отново на следващата сутрин. Нито една врата в къщата не висеше нормално на пантите си. Малките прозорци, пробити високо, бяха затъмнени от гнезда на оси, а гущери ловяха мухи между летвите на дървеното дюшеме на тавана.

Всичко това беше част от живота на Скот. Така живееха хората с подобен доход и това в страна, където заплата, възрастта и общественото положение на всеки човек бяха описвани в книга, която всеки можеше да прочете. Не си струваше усилията да се преструваш на по-заможен отколкото си. Скот бе направил осем години в Иригационния департамент и печелеше по осемстотин рупии месечно със съзнанието, че ако служи вярно на държавата още двадесет и две години, може да се пенсионира с някакви си четиристотин рупии месечно. Неговият активен живот, който преминаваше главно в палатки или временни жилища, където човек можеше да спи, яде и пише писма, беше обвързан с прокарването и опазването на напоителни канали. С разправии с две-три хиляди работници, принадлежащи към всевъзможни касти и религии, както и с изплащане на огромни количества сребърни монети.

Тази пролет той беше завършил, и това не остана неоценено, последната част от големия Мосулски канал и — до голяма степен въпреки неговото желание, защото мразеше чиновническата работа — го повишиха да работи по време на горещия сезон в счетоводния и снабдителен отдел на Департамента. Оставен беше сам да отговаря за

знойния подотдел в столицата на провинцията. На Мартин му беше известно това, на сестра му Уилям също. И на всеки друг. Скот знаеше, както и останалото индийско общество, че госпожица Мартин бе пристигнала в Индия преди четири години да се грижи за къщата на брат си, който, както всички знаеха, беше заел парите, необходими да заплати пътуването ѝ. И това, че тя би следвало, както твърдяха всички, веднага да се омъжи. А тя бе отказала на половин дузина младши офицери, на един държавен чиновник двадесет години по-възрастен от нея, на един майор и на служител от Индийския медицински департамент. Това също беше обществено достойние. Тя бе „изкарала долу три горещи сезона“ както се изразяваха хората, защото брат ѝ имаше дългове и не можеше да си позволи разходите да я изпрати дори и в най-евтината станция горе на хълмовете. Поради това лицето ѝ беше бяло като кост, а в центъра на челото ѝ имаше голям сребрист белег, голям горе-долу колкото шилинг — знака на „Делхийската язва“, което е същото като „Багдадската фурма“. Появява се от пиене на недоброкачествена вода и постепенно разяжда плътта, докато не узрее достатъчно, за да бъде изгорено.

Въпреки това Уилям беше живяла доста активно през тези четири години. На два пъти тя почти се удави, докато преминаваше през река; един път я прегази камила; стана очевидец на среднощна атака на крадци, нападнали лагера на брат ѝ, беше наблюдавала въдворяването на справедливост чрез дълги сопи на открито под дърветата. Можеше да говори урду^[8] и дори груб пенджаби^[9] с лекота, на която по-високопоставени завиждаха. Напълно бе загубила навика да пише на лелите си в Англия или да изрязва страниците от английските списания, преживя една изключително тежка холерна година и видя гледки, твърде неподходящи да бъдат описани. Накрая затвърди опита си, като изкара шест седмици с тифозна треска, по време на което обръснаха главата ѝ. Надяваше да отпразнува двадесет и третия си рожден ден този септември.

Можем да си представим, че нейните лели не биха одобрили една девойка, която не стъпва на земята, ако наблизо има кон, която отива на танци с шал, заметнат около полата си, чиято коса е подстригана и навита на букли, която отговаря с еднакво безразличие на името Уилям или Бил, чиято реч е наситена със сочните изрази на местния език, която може да играе в аматьорски театрални

представления, да свири на банджо, да командва осем слуги и два коня, да се оправя с текущите сметки и да лекува болестите им и която спокойно и целенасочено гледа мъжете в очите — дори и след като са ѝ направили предложение и то е било отхвърлено.

Скот я познаваше от около три години. Обикновено се срещаша под разни навеси в случаите, когато неговият лагер и този на брат ѝ се събираха за ден някъде в Индийската пустиня. Няколко пъти танцува с нея на големите Коледни празненства, когато повече от петстотин европейци се събираха в станцията и питаеше голямо уважение към уменията ѝ да води домакинството и да приготвя вечеря.

Тя заприлича на момче повече от всякога, когато, след като приключиха с ястието, седна и си сви цигара. Ниското ѝ чело се набръчка под тъмните къдрици, когато тя нави хартията и изпъна напред заоблената си брадичка, когато тютюнът остана на мястото си или когато, с движение точно наподобяващо това на ученик, хвърлящ камък, метна завършеното през стаята към Мартин. Той улови цигарата с една ръка и продължи разговора със Скот.

Беше професионален разговор — канали и управлението им, хитрините на селяните, които крадяха повече вода, отколкото бяха платили, още по-възмутителното поведение на местните полицаи, които си затваряха очите пред тези кражби, цялостното преместване на селища в райони с току-що изградени напоителни системи, и за идващата битка с пустинята на юг, когато фондовете на провинцията ще позволят започване на дълго проучваната защитна система от канали Л'уни.

Скот открито говореше за огромното си желание да бъде назначен на един определен участък, където познаваше земята и хората, а Мартин въздишаше за служба в предпланините на Хималаите и изказа мнението си за своите началници, докато Уилям свиваше цигари, без да продума, но се усмихваше съучастнически на брат си, защото той изглеждаше щастлив.

В десет конят на Скот дойде до вратата и вечерта приключи. Светлините от двете ниски бунгала, където се печаташе всекидневникът, се виждаха ясно отвъд пътя. Беше твърде рано, за да се опитва да спи, и Скот бавно се запъти към редактора. Рейнз, разголен до кръста подобно на моряк до палубно оръдие, лежеше наполовина задрямал в един продълговат стол в очакване на вечерните

телеграми. Той имаше една теория, че ако човек не седи на работното си място през целия ден и през по-голямата част от нощта, непременно ще го пипне треската. Така че той ядеше и спеше между документите си.

— Можеш ли да го направиш? — попита той сънливо. — Нямах намерение да те карам да идваш дотук.

— Какво? Бях на вечеря у Мартин.

— Мадраският глад, разбира се. Мартин също е предупреден. Събират хората отвсякъде, откъдето е възможно. Току-що изпратих бележка за теб в Клуба, с молба да ни пращаш по едно писмо на седмица, докато си на юг. Да кажем между две и три колони. Нищо сензационно разбира се, а само чистите факти. Кой какво прави и т.н. Обичайната ни тарифа е десет рупии на колона.

— Съжалявам, но това не е по моята част, — отвърна Скот и се взря разсеяно в картата на Индия, окачена на стената. — Напрегнато ще е за Мартин... много. Чудя се какво ли ще прави със сестра си? Чудя се какво по дяволите ще правят с мен? Нямам никакъв опит с гладните бедствия. Това е и първото, за което чувам. Има ли заповед за мен?

— О, да. Ето съобщението. Разпределят те към помощните операции, — каза Рейнс. — С цяла орда местни, които мрат като мухи, и един аптекар с половин пинта^[10] лекарство против холера за десет хиляди души от вас там. Хващат теб, защото в момента безделничиш. Изглежда всеки мъж, който не върши работа за двама, е призован. Хокинс има вяра в хората от Пенджаб. Очертава се да е нещо по-лошо от всичко, което им се е случвало през последните десет години.

— Това е включено в надницата! Просто лош късмет. Предполагам, че утре по някое време официално ще получа нарежданията. Ужасно се радвам, че реших да намина. По-добре да вървя и да си опаковам багажа сега. Имаш ли някаква представа кой ме сменя тук?

Рейнс обърна пачка телеграми.

— Макиуън, — каза той, — от Мъри.

Скот се изкикоти.

— Вярваше, че ще стои на хладина през цялото лято. Направо ще му призлее. Е, няма полза да приказваме. Лека вечер.

Два часа по-късно Скот, с бистро съзнание, легна да си почине на плетено походно легло в гола стая. Два износени пътнически куфара от волска кожа, обвита с велур манерка, метална кутия за лед и седлото на любимеца му, зашито в чувал, бяха струпани до вратата. Квитанцията от секретаря на Клуба за сметката през последния месец беше сложена под възглавницата. Заповедта му дойде на следващата сутрин, а заедно с нея и лична телеграма от сър Джеймс Хокинс, който нямаше навика да забравя добрите мъже, след като веднъж ги е срещнал. В нея му нареждаше да се яви на рапорт възможно най-бързо на някакво място с непроизносимо име, отстоящо на петстотин мили на юг, тъй като гладът шестваше стремително по земята и бели хора бяха необходими.

Розов и бузест младеж пристигна в жаркото пладне, като хленчеше нещо за съдба и глад, които не оставяли никой на мира дори за три месеца. Беше наследникът на Скот — друго винтче в системата, преместен на мястото, освободено от сънародника му, чиито услуги, както гласеше официалното съобщение, „са предоставени в разположение на правителството на Мадрас до второ нареждане“. Скот предаде сумите намиращи се под негово разпореждане, показва му най-хладния ъгъл в офиса, предупреди го за опасността „излишък на усърдие“ и с напредването на здрача напусна Клуба в наета кола, придружаван от верния си слуга Фейз Ула и купчина неподреден багаж на покрива. Опитваше се да хване пощата за юг от наподобяващата бойно укрепление железопътна гара. Топлината от дебелите тухлени стени го перна през лицето като гореща кърпа и си помисли, че пред него се очертават пет нощи и четири дни пътуване в такива условия. Фейз Ула, обръгнал към обратите на службата, се гмурна в тълпата, струпана на каменната платформа, а Скот, с черна пура между зъбите, чакаше, докато купето му бъде натъкмено. Дузина местни полицаи, с техните пушки и денкове, си пробиха път с лакти през тълпата от пенджабски фермери, занаятчии — сикхи^[11], и търговци от Афридии с мазни коси. Те придружаваха с цялата си пищност куфарите на Мартин, манерките, кутията за лед и навитите на руло постелки. Забелязаха вдигната ръка на Фейз Ула и се насочиха натам.

— Моят сахиб^[12] и твоят сахиб — каза Фейз Ула на слугата на Мартин — ще пътуват заедно. Ти и аз, братко, ще трябва да си

осигурим места наблизо и заради постовете на господарите ни, никой няма да се осмели да ни безпокои.

Когато Фейз Ула докладва, че всичко е готово, Скот се настани и се опъна в цял ръст, без връхна дреха и без ботуши, върху широкото, тапицирано с кожа легло в купето. Топлината под извития дъгообразно метален покрив на гарата при всички случаи беше над стоте градуса^[13]. В последния момент влезе и Мартин, целият вир-вода.

— Недей да ругаеш — обади се лениво Скот. — Твърде е късно вече да си сменяш купето и ще си разделим леда.

— Какво правиш тук? — попита полицейският шеф.

— Временно съм даден под наем на правителството на Мадрас, също като теб. Дявол да го вземе, всичко стана за една вечер. Взимаш ли със себе си някои от твоите хора?

— Дузина. Предполагам, че ще трябва да надзиравам разпределението на помощите. Не знаех, че и ти си получил заповед.

— И аз до момента, в който си тръгнах от вас миналата вечер. Рейнс беше научил първи. Моята телеграма пристигна тази сутрин. Макиуън ме смени към четири и веднага потеглих. Не трябва да се чудя, че това няма да ни донесе нищо добро — този глад — ако го преживеем.

— Джими трябваше да ни сложи да работим заедно — ти и аз — каза Мартин и след кратка пауза добави:

— Сестра ми е тук.

— Хубава работа — искрено възкликна Скот. — Предполагам, че ще слезе в Умбала^[14] и оттам ще се прехвърли за Симла. При кого ще отседне там?

— Нее, точно там е проблемът. Тя идва с мен.

Скот рязко седна под маслените лампи, докато влакът се разтресе, преминавайки през Тарн-Таран.

— Да не искаш да кажеш, че не си могъл да си позволиш...

— Не е това. Все някак щях да успея да събера парите.

— Като начало можеше да дойдеш при мен — каза Скот сковано. — Все пак не сме чак толкова непознати.

— Няма нужда да се впечатляваш толкова. Бих могъл, но... ти не познаваш сестра ми. Обяснявах и убеждавах, и всичко от тоя сорт през целия ден... изпуснах си нервите някъде към седем сутринта и все още не съм се успокоил, но тя не искаше да чуе нищо. На жената ѝ е дадено

правото да пътува с мъжа си, ако тя желае това и Уилям заяви, че ще спазва този принцип. Виждаш ли, с нея сме били заедно през целия си живот, повече или по-малко, след като моите старци умряха. Не ми е просто обикновена сестра.

— Всичките сестри, за които съм чувал, биха си стояли там, където ще имат достатъчно от всичко.

— Тя е умна колкото един мъж, дявол да го вземе — продължи Мартин. — Разтури бунгалото направо върху главата ми, докато ѝ говорех. Разпореди се с всичко за някакви си три часа... слуги, коне, каквото се сетиш. Аз получих заповедта около девет.

— Джими Хокинс няма да остане доволен — рече Скот. — Там, където е обявено гладно бедствие, не е място за жени.

— Г-жа Джим, имам предвид лейди Джим, е в лагера с нас. Във всеки случай тя заяви, че ще се грижи за сестра ми. Уилям ѝ се обадила на своя глава и попитала дали и тя може да дойде и направо ме събори, като ми показа нейния отговор.

Скот се изсмя.

— Щом може да направи това, значи е в състояние да се грижи сама за себе си, а г-жа Джим няма да я остави да попадне в беда. Не са чак толкова много жените или сестрите, които ще влязат в бедстващ гладуващ район с отворени очи. И изглежда, сякаш е наясно какво има насреща си. Те преживя холерата Япо миналата година.

Влакът спря в Амритсар и Скот отиде отзад в купето на дамите, разположено веднага след техния вагон. Уилям, с платнена шапка за езда върху къдриците си, му кимна дружелюбно.

— Влез и пийни чай — покани го тя. — Най-доброто нещо на света срещу топлинен удар.

— Изглеждам ли като някой, който ще получи топлинен удар?

— Никога не можеш да твърдиш със сигурност — каза мъдро Уилям. — Винаги най-доброто е да си подготвен.

Беше подредила купето с вещината на дългогодишен пътешественик. Покрита с филц манерка висеше на течение на единия от капациите на прозорците. Върху седалката имаше сервиз за чай от руски порцелан, поставен в подплатена кошница, а пътническа спиртна лампа бе прикрепена здраво към дървените части над нея.

Уилям им сервира щедро, в големи чаши, горещ чай, който предпазва жилите на врата от болезнено подуване през горещата вечер.

Беше много характерно за момичето, че веднъж избрало план за действие, не се интересуваше от по-нататъшните мнения за него. Животът между мъже, които имаха предостатъчно работа за вършене, и много малко време, през което да го сторят, я беше научил колко е мъдро е това да се държиш настрана, както и колко е важно да се грижиш за себе си. Без да намекне с дума или жест, че може да бъде полезна, да създава уют или да бъде нещо красиво в техните пътувания, тя бодро продължи да работи — прибра безшумно чашите обратно, след като приключиха с чая и сви цигари за гостите си.

— По това време миналата нощ — каза Скот — ние не очаквахме нещо такова, нали?

— Научих се да очаквам всичко — рече Уилям. — Знаеш, че при нашата служба, живеем в преддверието на цивилизацията... до поредната заповед. Разбира се, би следвало да е добре за всички нас, ведомствено, така да се каже... ако оживеем.

— Това съсипва собствената ни провинция — отвърна Скот, също толкова сериозно — Аз се надявах да бъда назначен на защитната канална мрежа Л'уни през студения сезон, но никой не може да каже колко време ще се задържим тук заради глада.

— Едва ли ще продължи след октомври — каза Мартин. — Дотогава, по един или друг начин, всичко ще е приключило.

— А ни очаква почти седмица пътуване — каза Уилям. — Няма ли да бъдем прашни, когато свърши?

В продължение на един ден и една нощ, околната обстановка им беше позната, в продължение на още един ден и нощ, заобиколиха по ръба Голямата индийска пустиня. Движейки се по теснолинейни железопътни релси, си спомниха, как в дните на тяхното чиракуване, бяха дошли точно по този път от Бомбай. След това езиците, на които бяха написани имената на гарите се смениха, и те навлязоха в юга, в чужда земя, където дори самите миризми бяха нови.

Многобройни дълги композиции, тежко натоварени със зърно, се движеха пред тях и можаха да почувстват отдалеч ръката на Джими Хокинс. Изчакваха на импровизирани коловози, докато процесии от празни коли се връщаха обратно на север, бяха скачвани с бавно пълзящи влакове и стоварвани в полунощ, един Господ знаеше къде. Беше ужасяващо горещо и те се разхождаха напред-назад между чували, а наоколо виеха кучета. След това навлязоха в една Индия,

която бе за тях по-странна, отколкото щеше да изглежда на един пътешественик-англичанин — плоската, червеникава Индия на вечнозелени дървета, на индийска палма и ориз. Индия на илюстрираните книги, на „Малкия Хари и неговия носач“... всичко изсъхнало и мъртво в изпичащия пек. Непрестанният трафик от северозапада бе останал далеч, далеч зад тях. Хората допълзваха до влака, държейки децата си в прегръдките си. Още един натоварен вагон биваше оставян, мъже и жени се скупчваха около него подобно на мравки около разсипан мед. Веднъж, по здрач, видяха в прашната равнина отделение от ниски кафяви мъже. Всеки носеше тяло, праметнато на плещите си. Когато влакът спря, за да остави още един вагон след себе си, осъзнаха, че товарът им не са мъртви тела, а само прегладнели хора, прибирани от корпус нередовна армия от местата, където са били — край умрелите волове. Вече се срещаха повече бели мъже, тук един, там двама, чиито палатки бяха разположени близо до линията и които идваха въоръжени с писмени разрешителни и с гневни думи, за да откачат поредния натоварен вагон. Те бяха твърде заети, за да отделят на Скот и Мартин повече внимание от едно кимване. Взираха се любопитно в Уилям, която не можеше да прави нищо друго освен да приготвя чай и да гледа как нейните хора отбиват напъна на стенещите, ходещи скелети, полагайки на земята по трима наведнъж на купчини и със собствените си ръце разкачваха отбелязаните вагони или пък вземаха квитанции от изтощените бели мъже с хлътнали очи, които говореха на жаргон, различен от техния. Ледът им свърши, после содата и чаят, тъй като бяха на път вече шест дни и шест нощи. Но им изглеждаха като седем пъти по седем години.

Най-накрая, в една суха гореща утрин, в една земя на смърт, осветена от червените езици на огньовете, запалени край релсите, където изгаряха мъртвците, те стигнаха целта си и бяха посрещнати от Джим Хокинс, Шефът на глада, небръснат, неумит, но сърдечен и поставил събитията под пълен контрол.

Той обяви, че Мартин ще пътува с влаковете до второ нареждане, като се връща обратно с празните вагони, да ги пълни с гладуващите хора, които намира, и да ги оставя в отредените лагери на границата на осемте провинции. Там ще товари припаси, които ще кара обратно, а неговите полицаи ще охраняват препълнените с жито вагони. Ще прибират и гладуващи хора, които ще оставят в един лагер, на сто

мили на юг. Скот — Хокинс беше изключително доволен, че отново го вижда — още в същия този час трябваше да поеме контрола над конвой от биволски талиги, като тръгне на юг, раздавайки храна по време на придвижването си, до друг лагер, където ще остави събраните гладуващи. Нямаше да страда от липса на изгладнели хора по време на пътуването си... а като стигне да чака за по-нататъшни заповеди по телеграфа. Най-общо казано, Скот можеше да решава относно многобройните детайли така, както намери за добре.

Уилям прехапа долната си устна. В целия свят нямаше друг като брат ѝ, но заповедите към Мартин не му оставяха никаква свобода на избор.

Тя се появи на платформата, покрита с прах от главата до петите, на челото ѝ се бе изписала бръчка с форма на конска подкова, появила се там от напрежението през изминалата седмица. Както винаги обаче се контролираше прекрасно. Г-жа Джим, която би следвало да бъде лейди Джим, но никой не се сещаше за титлата, веднага сложи ръка върху рамото ѝ с лека въздишка.

— О, толкова се радвам, че си тук! — каза тя почти хлипайки. — Ти, разбира се, не си длъжна, но тук... тук няма друга жена и ние трябва да си помагаме една на друга, знаеш, а на ръцете ни са всички тези злочести хора и малките бебета, които те продават.

— Видях някои — каза Уилям.

— Не е ли ужасно? Аз купих двадесет, те са в нашия лагер, но няма ли преди това да хапнеш нещо? Имаме работа колкото за десет души, че и повече. Запазила съм един кон за теб. О, толкова съм доволна, че си тук, скъпа. Ти си също пенджаби, нали знаеш?

— По-спокойно, Лизи — каза Хокинс през рамо. — Ще се грижим за вас, г-це Мартин. Съжалявам, че не мога да те покана на закуска, Мартин. Ще се наложи да ядеш в движение. Остави двама от твоите да помагат на Скот. Бедните дяволи не са в състояние да се изправят, за да товарят колите.

Сондърс, (това се отнасяше за машиниста, който дремеше в кабината) давай обратно и разкарай празните вагони оттук. Имаш „чиста линия“ оттук до Анундрапилей, там ще ти дадат заповеди какво да правиш по на север.

Скот, товари колите си от този вагон и потегляй колкото можеш по-скоро. Евразиецът^[15] с розовата риза е твоят преводач и водач. Ще

намериш подобие на лекар, така да се каже, привързан към хомота на втората каруца. Той се опитва да избяга, така че трябва да го охраняваш. Лизи, откарай г-ца Мартин в лагера и кажи да ми изпратят дорестия кон.

Скот, заедно с Фейз Ула и двамата полицаи, вече се бе заел с каруците. Той ги докарваше със задната им част до вагона, като внимателно освобождаваше страничните капаци, докато останалите товареха на тях торби с просо и жито. Хокинс го наблюдаваше, докато Скот не натовари първата кола.

— Добър е, — каза той. — Ако всичко върви, както трябва, ще го изгърбя от работа.

Така разбираше Джим Хокинс най-хвалебствения комплимент, който едно човешко същество можеше да отправи към друго.

Час по-късно Скот вече пътуваше, лекарят го заплашваше с цялата строгост на закона, защото той, член на второстепенния медицински департамент, бил принуден със сила и обвързан против неговата воля и пряко всички закони регулиращи правата на поданика. Евразиецът в розовата риза мрънкаше за отпуск, за да видел своята майка, която видите ли, умираше само на някакви си три мили от тук: „Само многу, многу кратък отпуск или отсъствие и скоро се връща, сар...“. Двамата полицаи, въоръжени с тояги, вървяха най-отзад. А Фейз Ула, излъчващ с всяка една черта на лицето си цялото мюсюлманско презрение към всякакви индуси и чужденци, обясняваше на кочияшите, че макар и Скот-сахиб да е човек, от когото трябва да се страхуваш, той, Фейз Ула, е истинското страшилище.

Скрибуцащата процесия подмина лагера на Хокинс — три зацапани палатки, сгъшени под група изсъхнали дървета. Зад тях беше разположено убежището за гладуващите, където тълпа от неописуеми същества люлееха ръце около котлите за готвене.

— Бих желал, Уилям да не се бе замесвала в това, Бога ми — промърмори Скот на себе си, след като хвърли един поглед към лагера. — Като започнат дъждовете, ще имаме холера и това е толкова сигурно, колкото изстрелян куршум.

Но очевидно Уилям беше приела с открито сърце действията, определени от Закона за глада, който, след като веднъж е обявено бедствено положение, прекратяваше действието на обикновените закони. Скот я видя в центъра на тълпа от плачещи жени, облечена в

памучен костюм за езда, със синьо-сива филцова шапка със златен ешарп.

— Дай ми петдесет рупии, моля те! Забравих да поискам от Джак преди да тръгне. Можеш ли да ми заемеш? Трябват ми за кондензирано мляко за бебетата — каза тя.

Скот извади парите от колана си и мълчаливо ѝ ги подаде.

— За Бога, пази се — каза той.

— О, аз ще съм съвсем добре. Трябва да получим млякото следващите два дни. Между другото, възложиха ми да ти предам заповедите. Трябва да вземеш единия от конете на сър Джим. Има един сив тук, за който си мисля, че точно ще ти пасне на стила на езда, и казах, че ще го вземеш. Правилно ли направих?

— Това е ужасно мило от твоя страна. Но се опасявам, че и двамата не можем много да си говорим за стил.

Скот беше облечен със захабен от времето ловен екип от груб памучен плат, твърде избелял по шевовете и леко протрит на китките. Уилям го огледа замислено, от тропическия му шлем до намазаните му ботуши.

— Мисля, че имаш доста приятен вид. Сигурен ли си, че си взел всичко, от което ще се нуждаеш — хинин, успокоителни и така нататък?

— Така мисля, — отвърна Скот, потупвайки по три или четири от джобовете си, докато яхна коня и тръгна покрай конвоя.

— Довиждане — извика той.

— Довиждане и късмет — каза Уилям. — Ужасно съм ти задължена за парите.

Тя се завъртя на пета и изчезна в една от палатките, докато каруците се точеха покрай заслоните за гладуващите, покрай бучащите линии от огромни, буйни огньове, навътре към изпечената Геена^[16] на юга.

[0] *Вилхелм* (1027–1087) — нормандски херцог, завладял през 1066 г. Англия и коронясан за крал Вилхелм (Уилям) I. ↑

[1] „Пайонир“ — всекидневен вестник в Аллахабад, където две години е сътрудничил Р. Киплинг. ↑

[2] *Файвз* (англ.) — вид английска игра на топка. ↑

[3] По Фаренхайт (около 40,5° по Целзий). ↑

[4] *Пенджаб* — голяма провинция, поделена днес между Пакистан и Индия. ↑

[5] *Мадрас* — пристанищен град в Югоизточна Индия. ↑

[6] *Фредерик Мериъм* — популярен английски писател от XIX век. ↑

[7] *Амритсар* — град в Северозападна Индия, в щата Пенджаб — на границата с Пакистан. ↑

[8] *Урду* — индоарийски език, говорим в Пакистан. ↑

[9] *Пенджаби* — индоарийски език, говорим в щата Пенджаб. ↑

[10] *Пинта* — единица мярка за обем на течности и зърно. Във Великобритания е равна на 0,57 л. ↑

[11] *Сикхи* — представители на пенджабска секта, основана в XV в. сл.Хр. и съчетаваща елементи от исляма и хиндуизма. ↑

[12] *Сахиб* (инд.) — господар. ↑

[13] По Фаренхайт — над 37,8° по Целзий. ↑

[14] *Умбала* — град между Делхи и Симла. ↑

[15] *Евразиец* — потомък на европеец и индийка. ↑

[16] *Геена* (гр. от евр.) — ад, преизподня. ↑

II

*Недей хленчи, недей омеква,
за нова буря пак бъди готов
Тя весели се, но, помни, очаква
да ѝ признаеш своята любов.*

Напътств

ие

Беше изтощителна работа, независимо от това че пътуваше нощем, а през деня лагеруваше. Дотам, докдето достигаше погледът му, нямаше човек, който Скот можеше да нарече „началник“. Беше свободен като Джими Хокинс... дори по-свободен, защото губернаторът държеше отговорника по глада да стои до телеграфа на повикване. Ако Джими някога се беше отнесъл сериозно към получаваните телеграми, смъртността по време на това гладно бедствие щеше да бъде много по-висока.

В края на няколкодневно тързузене Скот научи нещо за безкрая на тази Индия, на която служеше. Това познание го стъписа. Неговите каруци бяха натоварени с жито, овес и пшеница, пълноценни хранителни зърна, които искаха само малко смилане. Но хората, на които носеше тези животоспасяващи храни, бяха свикнали с ориз. Те можеха да очистват ориза от люспите в своите хавани, но не знаеха нищичко за тежките ръчни каменни мелници, използвани в Севера и по-малко от нищо за храните, които белите хора ескортираха толкова съвестно. Те крещяха за ориз — неолющен ориз, на какъвто бяха свикнали — и, когато откриеха, че няма такъв, се разпръскваха, стенойки от каруците. Каква беше ползата от тези странни, корави зърна, които засядаха в гърлата им? Те щяха да умрат.

И тук, и там мнозина от тях спазваха това си обещание. Други вземаха полагащия им се дял и успяваха да спазарят просо, достатъчно

да храни един човек в продължение на цяла седмица за няколко шепи изгнил ориз, запазен от някой по-малко изпаднал. Някои поставяха своя дял в оризовите си хаванчета и го счукваха, след което, с помощта на застояла вода, правеха каша, но те бяха малцина.

Скот имаше бегла представа, че много хора в южна Индия ядат ориз. Но той бе прекарал службата си в провинция, където се отглеждаше жито и рядко бе виждал ориз, и най-малко от всичко на света би повярвал, че в момент на крещяща нужда, хора по-скоро бяха готови да умрат от глад на една ръка от изобилието, отколкото да докоснат непознатата за тях храна.

Напразно преводачите обясняваха, напразно двамата полицаи показваха с енергични жестове какво би трябвало да се прави. Гладуващите изпълзваха обратно до техните кори и бурени, личинки, листа и пръст и оставяха отворените чували недокоснати. Понякога жените полагаха призрачните тела на своите деца в краката на Скот, като гледаха през рамо, докато се отдалечаваха.

Фейз Ула изказа становище, че такава е Божията воля — тези чужденци да измрат. Това, което им оставаше, бе да се издадат нареждания за изгарянето на мъртвите. Но липсваше каквато и да е причина сахиб да се лишава от удобствата си и Фейз Ула, опитен пътешественик, беше подбрал по пътя няколко изпосталели кози и ги беше добавил към процесията. За да могат да дадат мляко към закуската, той ги хранеше с доброкачественото зърно, което онези идиоти отказваха.

— Да — казваше Фейз Ула, — щом сахиб смята за подходящо, малко мляко ще бъде давано на някои от бебетата.

Но както сахиб добре знаеше, бебетата бяха евтини. От своя страна, Фейз Ула настояваше, че никоя от заповедите на губернатора не се отнася до бебета. Скот проведе убеждаващи разговори с Фейз Ула и двамата полицаи и им нареди да залавят кози, където успеят да намерят. Те го вършеха с удоволствие, защото си бе един вид развлечения, и много безстопанствени кози бяха включени в колоната. Веднъж нахранени, нещастните добичета се изпълваха с желание да следват каруците, а след няколко дни редовна храна — храна, заради чиято липсата човешки същества умираха — те отново започваха да дават мляко.

— Но аз не съм козар, — каза Фейз Ула. — Това е против моята иззат^[1].

— Когато отново пресечем река Биас, тогава ще говорим за иззат — отвърна му Скот. — До този ден ти и полицаите ще метете лагера, ако ви заповядам.

— В такъв случай е направено — изгрухтя Фейз Ула. — Щом сахиб така го иска.

И той нагледно показва как една коза трябва да бъде издоена, докато Скот стоеше над него.

— Сега ще ги храним — каза Скот, — ще ги храним два пъти в седмицата — и обърна гръб на доенето в ужасен спазъм.

Когато трябва да се запази ненарушена връзката между една разтревожена майка и едно бебе на прага на смъртта, човек е целият изтъкан от страдание. Но бебетата бяха хранени. Всяка сутрин Скот тържествено ги вдигаше едно по едно от техните гнезда — конопени чували под чергилото на колите. Много от тях имаха сили само да дишат и трябваше млякото да бъде изсипвано капка по капка в беззъбите им устица с паузи, когато се задавяха. Всяка сутрин хранеха и козите. Тъй като те се разпръскваха без водач, а туземците бяха наемници, наложи се Скот да се откаже от ездата и да крачи бавно начело на своите стада, нагаждайки своя ход към техните прищевки. Всичко това бе доста абсурдно и той остро чувствуваше тази абсурдност, но поне спасяваше живот. Когато майките виждаха, че децата им оцеляват, успяваха да си наложат да опитат от непознатата храна и се влачеха след колите, благославяйки господаря на козите.

— Посочи на жената смисъл на живота й — каза си Скот, докато кихаше от праха на стотиците малки крачета — и тя някак си ще издържи. Това разбива идеята с кондензираното мляко на Уилям на пух и прах. Аз, обаче, никога няма да го забравя.

Той достигна целта си много бавно, откри, че от Бирма е пристигнал един кораб ориз, тъй че изобилни запаси от неолющен ориз бяха на разположение. Откри също така и един преуморен от работа англичанин, който отговаряше за заслоните. След като натовари колите, тръгна обратно по пътя, който веднъж бе вече изминал. Остави някои от децата и половината от козите в лагерите за гладуващи. Разбира се, не получи благодарности от англичанина, при когото имаше повече изоставени бебета, с които да знае как да се оправя.

Гърбът на Скот се бе нагодил за навеждането и той продължи с крайпътната си помощ в допълнение към разпределението на неолющения ориз. Още бебета и още кози бяха прикрепени към него. Но вече някои от бебета бяха облечени в дрипи и имаха мъниста около вратлетата или ръчичките си.

— Това означава — поясни преводачът, като че ли Скот не го знаеше, — че майките им се надяват евентуално да си ги върнат по официален път.

— Колкото по-скоро, толкова по-добре — отвърна Скот. В същото време отбеляза, горд като собственик, как това или онова Рамасвами натрупва тегло подобно на дребна бантамска кокошка.

След като колите с ориза бяха разтоварени, той се отправи към лагера на Хокинс край железопътната линия, с надеждата пристигането му да съвпадне с времето за вечеря, тъй като доста отдавна не бе се хранил на маса с покривка. Нямаше намерение появата му да изглежда театрална, но тъй като се случи по залез-слънце, когато смъкна шлема си, за да си види вечерния бриз, полегатите лъчи паднаха в очите му и той не можеше да види какво има пред него. Тази, която чакаше пред входа на палатката, зърна с изненадан поглед един млад мъж, красив като Парис, един бог в ореол от златен прах, да върви бавно начело на своите стада, докато малки голи Купидони тичат в краката му. И тя се засмя — Уилям, облечена в тъмносива блуза, продължи да се смее неистово, докато Скот, с най-подходящото за случая изражение на лицето, не спря своята армия и не предизвика палавото й детинско възхищение. Беше неуместна сцена, но благоприличието бе останало далеч във времето, при чаените партита в Амритсар, на около петстотин мили на север.

— Точно навреме — каза Уилям. — Сега тук са само двайсет и пет. Жените започват да си ги вземат.

— Ти ли отговаряш за бебетата?

— Да — г-жа Джим и аз. Но не сме се сетили за кози. Опитваме с кондензирано мляко и вода.

— Загуби?

— Повече, отколкото искам да си представя — каза Уилям и потръпна. — А при теб?

Скот не отговори. Много малки гробчета бележеха пътя му — човек не може да изгори мъртво бебе — и много разплакани майки,

защото не откриваха децата си, които бяха поверили на грижите на Държавата.

Тогава Хокинс излезе със самообръсначка в ръце и Скот я загледа с копнеж, тъй като имаше брада, която не харесваше. А когато седнаха да вечерят на масата в палатката, разказа всичко с няколко думи, сякаш пишеше официалния си доклад. Г-жа Джим изсумтяваше от време на време, а Джим навеждаше глава критично; но сивите очи на Уилям не мръдваха от чисто избръснатото лице и Скот сякаш се обръщаше единствено към нея.

— Върхът е за бедняшка провинция! — каза Уилям, с ръка под брадичката си, като се навеждаше напред между чашите за вино. Страните ѝ бяха хлътнали, белегът на челото ѝ изпъкваше повече откогато и да било, но добре закръглената ѝ шия се източваше красиво от набора на блузата ѝ — вечерното облекло в лагера.

— Често бе пълен абсурд — каза Скот. — Не знаех почти нищо за доене или за бебета. Ще ме скъсат от подигравки, ако тая история стигне на Север.

— Остави ги — каза Уилям надменно. — Откакто сме тук, всички сме вършили работата на кули. Така е и с Джак.

Това бе предназначено за Хокинс и грамадният човек се усмихна любезно.

— Брат ти е много изпълнителен офицер, Уилям — каза той. — Аз му правя чест, като се отнасям с него, както заслужава. Не забравяй, че пиша и поверителните доклади.

— Тогава напиши, че Уилям струва колкото теглото си в злато — каза г-жа Джим. — Не знам какво бихме правили без нея. Тя е всичко за нас.

Сложи ръка върху дланта на Уилям, която беше загрубяла от продължителното дърпане на юздите, а Уилям леко я погали. Джим огледа компанията и засия. Нещата в неговия свят вървяха добре. Трима от некомпетентните му хора бяха починали, а местата им бяха заети от по-добрите. Всеки ден приближаваше времето на Дъждовете. Бяха прогонили глада в пет от осем провинции и в края на краищата, нивото на смъртността се оказа не толкова високо... ако се вземат предвид всички обстоятелства. Той огледа внимателно Скот, както великанът-канибал оглежда човека, и се наслади на мускулите и железното му здраве.

— Всичко в него е свито от преумора — помисли си Джим, — но той все още може да върши работа за двама.

После осъзна, че г-жа Джим му прави знаци, които според семейния код се дешифрираха така „Работата е ясна. Погледни ги само.“

Тогава се вгледа и вслуша. Онова, което Уилям казваше, бе „Какво можеш да очакваш от страна, в която на водоносеца казват тани-катч?“, а отговорът на Скот беше „Ще се радвам да се върна в Клуба. Нали ще ми запазиш един танц за Коледния бал?“

— Рибата е още в реката. Да не приготвяме тигана — намеси се Джим. — По-добре си легни по-рано, Скот. Утре сутринта трябва да натовариш колите с неолющения ориз. Започваш още в пет.

— Няма ли да дадеш на г-н Скот поне ден почивка?

— Много ми се иска, Лизи, но се страхувам, че е невъзможно. Докато стои прав на краката си, трябва да го използвам.

— Поне прекарах една европейска вечер. Господи, едва не забравих! Какво да правя с моите бебета?

— Остави ги тук — каза Уилям — ние ще поемем грижата за тях. Както и толкова кози, колкото можеш да си позволиш. Трябва да се науча да ги доя.

— Ако си направиш труда да станеш утре рано сутринта, ще ти покажа. Нали разбираш, аз трябва да нахраня бебетата. Половината от тях имат мъниста или подобни неща около врата си. Внимавай да не ги сваляш; майката може да се появи.

— Забравяш, че и ние имаме някакъв опит тук.

— Силно се надявам да не се преуморяваш — Скот не успя да овладее гласа си.

— Ще се грижа за нея — каза г-жа Джим, изпращайки дълги послания към мъжа си. Отведе Уилям, докато Хокинс даваше нарежданията си за предстоящата кампания. Беше много късно — почти девет часа.

— Джим, ти си животно! — упрекна го жена му през нощта, а шефът на Гладната мисия се засмя.

— Ни най-малко, скъпа. Спомням си как строях първото си селище в Джандиала заради едно момиче в кринолин, и то бе много крехко, Лизи. Оттогава не съм направил нищо толкова добро. Той ще работи като демон.

— Можеше да му дадеш поне един ден.

— И да оставя работите да узреят сега? Не, скъпа, това е най-щастливото им време.

— Не съм сигурна дали и двамата разбират какво става с тях. Прекрасно е, нали? Нали?

— Да станеш в три, за да се учиш да доиш? Какво сърце, Господи! Боже, защо трябва да остаряваме и да дебелеем?

— Тя е очарователна. Свърши много работа под мое ръководство.

— Под твоето? От деня, в който пристигна, тя ръководи, а ти ѝ си подчиняваш. И оттогава е така; тя те командва, така както ти командваш мен.

— Тя не ме командори и за това я обичам. Пряма е като мъж — като брат си.

— Брат ѝ е по-слаб от нея. Винаги чака от мен заповеди; но той е честен и ненаситен за работа. Признавам, че Уилям ми е любимка и ако имах дъщеря...

Разговорът секна. Далече, в Дераджа, имаше един детски гроб, от преди повече от двадесет години, за който нито Джим, нито жена му искаха да говорят.

— Въпреки това, ти отговаряш — добави Джим след миг мълчание.

— Бог да ги благослови! — каза г-жа Джим сънливо.

Преди да избледнеят звездите, Скот, който бе спал в една празна кола, стана и мълчаливо се зае с работата си. Струваше му се жестоко да събужда толкова рано Фейз Ула и преводача. Свел глава близо до земята, той не усети Уилям, докато тя не застана над него, облечена в сивкавия си костюм за езда, с очи още натежали от съня и чаша чай с препечена филийка в ръце. На земята лежеше бебе и се гърчеше върху парче одеяло, а над рамото на Скот надничаше едно шестгодишно дете.

— Ти малък бързак — каза Скот — как по дяволите ще си получиш порцията, ако не стоиш кротко?

Бяла хладна ръка успокои зверчето, което веднага се задави и млякото загърголи в устата му.

— Добро утро — каза доячът. — Нямах представа как тези малки дяволчета непрекъснато мърдат.

— О, имам. — Тя шепнеше, защото светът още спеше. — Само че аз ги храня с лъжица или с кора от портокал. Твоите са подебелички от моите. И правиш всичко това ден след ден? — Гласът ѝ почти заглъхна.

— Да, абсурдно е. Сега опитай, — каза той, като отстъпи мястото си на момичето. — Внимавай! Козата не е като кравата.

Козата възропта срещу аматьора-дояч и последва боричкане, при което Скот сграбчи бебето. После всичко трябваше да се повтори отново. Уилям се засмя тихо и щастливо. Тя, обаче, успя да нахрани две бебета, после още едно.

— Харесва им на бедничките, нали? — попита Скот. — Тренирал съм ги.

Те бяха много заети и потънали в работата си, когато изведнъж се съмна и докато се усетят, лагерът се събуди. Клечаха сред козите, изненадани от деня и зачервени до ушите. И все пак, целият околени свят, който се появяваше от тъмнината, сигурно бе чул и видял какво се е случило между тях.

— О — възкликна Уилям, грабвайки чая и филийката, — направих това за теб. Изстинали са. Помислих си, че може и да нямаш нищо готово толкова рано. По-добре да не го пиеш, той е... студен е като лед.

— Страшно мило от твоя страна. Съвсем нормален чай. Страшно мило от твоя страна, наистина! Ще оставя моите деца и козите при теб и г-жа Джим и, разбира се, всеки в лагера може да ти покаже как се дои.

— Разбира се — каза Уилям. Тя поруменяваше все повече и все по-предизвикателно, докато се приближаваше към палатката си. Вееше си с чинийката като с ветрило.

Последваха пронизителни писъци из целия лагер, когато поголемите деца видяха „бавачката“ им да заминава без тях. Фейз Ула се отпусна дотолкова, че дори се пошегува с полицаия, а Скот стана синьочервен от срам, защото Хокинс, вече яхнал коня, се развика.

Едно дете се изтръгна от ръцете на г-жа Джим, побягна като заек и се залепи за ботуша на Скот, а Уилям го последва с големи, но леки крачки.

— Няма да отида, няма да отида! — пищеше детето, сплитайки краката си около глезена на Скот. — Те ще ме убият тук. Не познавам тези хора.

— Чуй ме — каза Скот на развален тамилски — тя няма да ти стори нищо лошо. Върви с нея и тя ще те нахрани.

— Ела! — подкани го Уилям, задъхвайки се, хвърляйки гневен поглед към Скот, който стоеше безпомощен и като че ли лишен от сила.

— Върни се — бързо каза Скот на Уилям. — Ще изпратя малкия след минута.

Властният тон даде резултат, но не по начин, който Скот целеше. Детето се изплъзна от ръцете му и каза сериозно:

— Не знаех, че това е твоята жена. Ще отида.

После извика на другарите си — тълпа от три, четири и петгодишни деца, които очакваха края, преди да се разбягат панически:

— Върнете се и яжте. Тя е жената на нашия човек. Изпълнява неговите заповеди.

Джим рухна на мястото си. Фейз Ула и двамата полицаи се ухилиха; а заповедите на Скот към коларите заваляха като град.

— Така се държат сахибите, когато истината им се каже в лицето — отбеляза Фейз Ула. — Идва времето, когато трябва да си потърся друга служба. Младите съпруги, особено тези, дето говорят нашия език и знаят нещо за похватите на полицията, създават големи неприятности на почтени икономисти като мен по отношение на седмичните сметки.

Уилям не сподели какво мислеше за всичко това, но когато десет дни по-късно нейният брат пристигна в лагера за по-нататъшни заповеди и чу за подвизите на Скот, каза през смях:

— Е, добре, това решава нещата. Той ще бъде Бакри^[2] Скот до края на дните си. Какъв майтап! Бих дал половината си месечна заплата да можех да го видя как се грижи за гладните бебета. Хранил съм някои с конджии^[3], но това е съвсем нормално.

— Възмутително е — отвърна сестра му с блеснали очи. — Един мъж извършва нещо като... нещо като това... а вие, останалите мъже, не можете да измислите друго освен един абсурден прякор! После се смеете и мислите, че е много забавно.

— Аха — подкрепи я г-жа Джим, съчувствайки ѝ.

— Точно ти нямаш право да говориш така, Уилям. Ти прекръсти малката г-ца Демби на Дребничкия пъдпъдък, миналата зима. Знаеш, че е така. Индия е страната на прякорите.

— Това е друго, — възропта Уилям. — Тя беше само едно момиченце и не правеше нищо, освен да подскача като пъдпъдък. Но не е справедливо да се забавлявате за сметка на един мъж.

— Скот няма да се обиди — каза Мартин. — Не можеш да ядосаш стария Скоти за нищо. От осем години се опитвам напразно, а ти го познаваш само от три. Как изглежда?

— Изглежда много добре — отвърна Уилям и се отдалечи с пламнали бузи. „Бакри Скот, как не!“ После се засмя, защото познаваше страната си. „Все едно, ще си остане Бакри.“ Тя си го повтори няколко пъти тихичко, с бавен шепот, за да обърне прякора в доброжелателен хумор.

Когато се завърна към задълженията си по железницата, Мартин разпространи прякора сред всички колеги, така че Скот се сблъска с него, когато водеше колите с неолющения ориз към войната. Местните вярваха, че това е някаква английска почетна титла. Коларите я използваша в своето незнание, докато един ден Фейз Ула, който не одобряваше шегите на чужденците, не им счупи главите.

Сега оставаше много малко време за доене, освен в големите лагери, където Джим бе въвел идеята на Скот и охраняваше големи стада с безполезното северно зърно. В Осемте провинции беше пристигнал небелен ориз в достатъчни количества, за да запази хората, стига да можеше да се разпредели бързо. В това никой не беше по-добър от грамадния офицер по каналите, който нито веднъж не се ядоса, не издаде ненужна заповед и не оспори нито едно нареждане. Скот продължаваше решително, пазеше впрегатните животни, измивайки всеки ден ожулените им вратове, така че да не се губи време по пътя. Явяваше се във всяка мисия за гладуващите, разтоварваше и се завръщаше с олекнал товар в ускорен нощен марш към следващия разпределителен център, за да намери неизменната телеграма на Хокинс; „Направи го пак.“

И той го вършеше отново и отново и пак, докато Джим Хокинс, петдесет мили по-далеч, бележеше на голяма карта следите от колелата, за да получи мрежа от линии по поразената от бедствието

страна. Другите се справят добре — докладва накрая Хокинс — всички са добри, но Скот е отличник. Защото имаше в себе си достатъчно рупии, уреждаше на място поправката на собствените си коли и посрещаше всякакви непредвидени разходи, с надеждата да бъде обезщетен по-късно. На теория, Правителството би трябвало да плаща за всяка подкова и чивия, за всеки работник, нает да товари. Но правителствените ваучери се осребряваха бавно, а интелигентни и ловки чиновници пишеха безкрайно и оспорваха разходи дори от осем ана. Този, който иска да върши успешно работата си, трябваше да тегли от собствената си банкова сметка или да търси други начини.

— Казах ти, че той ще работи — каза Джим на жена си в края на шестата седмица. — Цяла година ръководи сам няколко хиляди души на север, по Мосулския канал, но ни създава по-малко грижи от Мартин и неговите десет полицаи. И съм морално убеден — само че Правителството не признава моралните задължения — че той е похарчил половината си заплата за смазка за колите. Погледни тук, Лизи, това е за една седмица! Четиридесет мили за два дни с дванайсет коли; два дни прекъсване, за да построи спасителната мисия на младия Роджърс. Този идиот Роджърс би трябвало сам да си я построи.

После още четиридесет мили обратно, натоварва по пътя шест коли и раздава храната през целия неделен ден. Вечерта, запрята ръкави над двайсет страници полуофициален доклад до мен, в който пише, че там, където се намира, хората могат да бъдат „наети изгодно в строителни задачи“ и предлага да ги впрегне на работа на някакъв скапан стар резервоар, който бил открил, така че да имат достатъчно запаси от вода, когато започнат Дъждовете. Мисли, че могат да запушат язовира за две седмици. Погледни рисунките му в полето — колко са ясни и хубави, нали? Знаех, че е изключителен, но не чак толкова.

— Трябва да ги покажа на Уилям — каза г-жа Джим. — Детето се съсипва покрай бебетата.

— Не повече от теб, скъпа. Следващите два месеца трябва да ни измъкнат от дъното. Съжалявам, че не е във властта ми да те препоръчам за Викториански кръст.

В същата тази нощ Уилям стоя до късно в палатката си и разчиташе ред по ред ъгловатия почерк. Поглаждаше скиците за предлаганите поправки на резервоара и свиваше вежди над колоните

от цифри с оценката на водните запаси. „И той намира време да прави всичко това!“ — възкликна тя на себе си — „Е, добре, и аз се представих... спасих едно-две бебета.“

За двайсети път тя сънува младия бог в златистия прах и се събуди освежена, за да храни черни деца. Десетки деца, нехранимайковци, събрани по пътя, чиито кости почти пробиваха кожата им, ужасна и покрита с белези.

Не разрешиха на Скот да изостави работата си с колите, но писмото му бе препратено на Правителството. Така той получи утешението, често срещано в Индия, че друг човек жъне това, което той е посял. Това също бе полезна дисциплина за характера.

— Той е твърде добър, за да се погубва по каналите — каза Джими. — Всеки може да надзирава кулите. Не се сърди, Уилям. И той може. Но аз се нуждая от този бисер сред коларите на биволи и затова го прехвърлих в областта Кханда^[4], където ще трябва да направи същото отново. Сега би трябвало да е на път.

— Той не е кули — каза яростно Уилям. — Трябва да върши обичайната си работа.

— Той е най-добрият в своята служба, а това значи много ако ще се използва самобръсначка, за да се разрязва камък... е добре, аз предпочитам най-добрия нож.

— Не е ли време да го видим отново? — попита г-жа Джим. — Сигурна съм, че бедното момче не е хапвало от месец сваятна храна. Навярно седи в колата и яде сардини с пръсти.

— Всяко нещо с времето си, скъпа. Дългът преди добрите маниери — не каза ли точно това г-н Чъкс?

— Не, юнкер Изиди^[5] го каза — засмя се Уилям. — Понякога се чудя какво ли ще е отново да танцувам, или да слушам оркестъра, или въобще да седя под покрив. Не вярвам, че някога в живота си ще облека бална рокля.

— Една минута — каза г-жа Джим, която се бе замислила. — Ако отива в Кханда, той ще мине само на пет мили от тук. Разбира се, че ще дойде.

— О, не, няма! — каза Уилям.

— Откъде знаеш, скъпа?

— Това ще го откъсне от работата. Няма да има време.

— Ще успее — настоя г-жа Джим и намигна.

— Зависи от собствената му преценка. Абсолютно никаква причина няма, но защо да не го направи, ако сметне за уместно — каза Джим.

— Няма да го сметне за уместно — отговори Уилям, без тъга и без емоции. — Ще изневери на себе си, ако го стори.

— Човек наистина опознава хората по-добре във времена като тези — каза Джим сухо. Лицето на Уилям беше ведро както винаги. Точно както тя предсказа, Скот не се появи.

Най-накрая Дъждовете заваляха, късни, но обилни. Сухата, ранена земя се превърна в червена кал, слугите убиваха змии в лагера, където всички бяха задържани от времето за две седмици. Всички без Хокинс, който на кон радостно пляскаше из водата наоколо.

Правителството постанови зърното за посев да бъде раздадено на хората, а също и парични помощи за покупка на нови биволи. Белите мъже заработиха двойно повече поради това задължение. Уилям подскачаше от тухла на тухла, сложени, за да се прегази калта, и тъпчеше поверениците си със загряващи лекарства, които ги караха да трият малките си кръгли коремчета. Млечните кози наедряваха от изобилната трева.

Никаква вест не дойде от Скот в Кханда, окръг далеч на югоизток, освен редовните телеграфически доклади до Хокинс. Лошите селски пътища изчезнаха; коларите му бяха готови да се разбунтуват. Един от наемните полицаи на Мартин умря от холера. Скот вземаше трийсет капки хинин дневно, за да се пребори с треската, която идваше с дъжда. Това, обаче, бяха неща, за които той не считаше за необходимо да докладва. Както обикновено започваше от база с припаси и покриваше кръг в радиус от петнадесет мили. Тъй като не беше възможно колите да се товарят в пълния си капацитет, пренасяше четвърт от обичайния товар и в резултат се блъскаше четири пъти повече. Защото не пое риска да предизвика епидемия, която можеше да стане неконтролируема поради струпването на хиляди селяни в мисиите за подпомагане. По-евтино беше да вземеш държавни волове, да ги умориш до смърт и после да ги оставиш на гарваните в крайпътните мочурища.

Настана времето, когато осем години напрегнат живот и тежки условия казваха своето и главата му звънеше от хинина, когато се изправеше, и земята се люлееше под краката му и под леглото му,

когато спеше. Ако Хокинс бе избрал да го превърне в колар на биволи, останалото, мислеше си той, си бе изцяло негова, собствена работа. Имаше хора на север, които щяха да научат какво бе направил. Хора с трийсетгодишна служба в собствения му отдел щяха да кажат, че е свършил „нелоша работа“.

А над всички, неизмеримо високо над различните хора на различни постове, в самото му сърце, беше Уилям, която щеше да одобри усилията му, защото го разбираше. Така бе тренирал душата си, че тя щеше да вкопчи в автоматичната рутинност на деня. Въпреки че гласът му звучеше странно в собствените му уши, а ръцете, докато пишеше, ставаха ту огромни като възглавници, ту малки придагъци в края на китките. Тази негова твърдост го отведе до телеграфната служба на железопътната станция и продиктува телеграма до Хокинс, в която му съобщи, че окръгът Кханда, според неговата преценка, е в безопасност и че сега очаква „по-нататъшни заповеди“.

Мадрасецът телеграфист не хареса високия, измършавял мъж, който се свлече върху него в смъртен припадък, не толкова поради тежестта му, колкото поради ругатните и ударите, които Фейз Ула му нанесе, когато откри свитото под пейката тяло. После Фейз Ула взе одеяла, юргани и покривки, каквито намери, и легна под тях край господаря си. Завърза ръцете му с палатково въже, започна да го тъпче с ужасни билкови отвари и уговори полицаия да не му позволява, дори със сила, да избяга от непоносимата горещина на завивките. Затвори вратата на телеграфната канцелария и в продължение на две нощи и един ден държа любопитните навън. Така че, когато една дрезина пристигна по линията и Хокинс ритна вратата, Скот го поздрави със слаб, но естествен глас, а Фейз Ула се отдръпна назад, за да приеме похвалите.

— Цели две нощи, Превъзходни, беше ragal^[6] — каза Фейз Ула. — Погледни носа ми и окото на полицаия. Удряше ни с вързани ръце, но ние седнахме върху него, Превъзходни, и макар думите му да бяха tez^[7], ние го загряхме до изпотяване. Превъзходни, не съм виждал такава пот! Сега е по-слаб и от дете; но треската си отиде от него, благодаря на Бога. Останаха само носът ми и окото на полицаия. Сахиб, да поискам ли освобождаване от служба, защото моят сахиб ме е бил? — Фейз Ула постави внимателно дългите си тънки ръце на гърдите на Скот, за да се увери, че треската си е отишла напълно, преди да отвори

консервите със супа и с поглед да обезкуражи онези, които се подиграваха на подутия му нос.

— Районът е наред — пошепна Скот. — Вече няма значение. Получихте ли телеграмата ми? Ще се оправя за една седмица. Не разбирам как се случи. Ще се оправя за няколко дни.

— Идваш в лагера с нас — нареди Хокинс.

— Вижте, аз...

— Всичко свърши, като изключим виковете. Нямаме повече нужда от твоите пенджабци. Честна дума, нямаме. Мартин се връща след няколко дни; Арбътнот вече се върна; Елис и Клей довършват последните работи по една подхранваща линия, която Правителството изгражда, за да създаде работни места. Мортън е мъртъв... но той беше бенгалец; сигурно не го познаваш. Честна дума, ти и Уил... г-ца Мартин минахте през всичко това наред с останалите.

— О, как е тя? — докато говореше, гласът му се повдигаше и спадаше.

— Заякваше, когато я оставих. Римските католически мисии осиновяват непотърсените бебета, за да ги направят малки свещеници. Мисията в Басил^[8] взема няколко, а майките вземат останалите. Трябваше да чуеш как малките хубостници реват, когато ги отделят от Уилям. Тя е малко изтощена, но всички ние сме уморени. Кога мислиш, че ще можеш да се движиш?

— Не мога да дойда в лагера в това състояние. Не искам — отвърна той раздражително.

— Наистина си прелюбопитна гледка, но от това, което разбрах, те ще се радват да те видят във всякакво състояние. Ще хвърля поглед на работата ти тук за два дни, а ти можеш да се съвземеш, докато Фейз Ула те поохрани.

Когато инспекцията на Хокинс привърши, Скот вече можеше да върви, клатушкайки се. Той се изчерви целият, когато Джим заяви, че работата му „не е лоша“ и си позволи да добави, че е считал Скот за своята дясна ръка по време на гладната криза и че е негов дълг да заяви това официално.

Те се върнаха с железницата в стария лагер. Тълпите ги нямаше, дългите огньовете в окопите бяха угаснали и почернели, а навесите — почти пусти.

— Виждаш ли! — каза Джим. — Няма кой знае какво за вършене. По-добре иди да видиш жената. Направили са ти палатка. Вечерята е в седем. Тук имам малко работа.

Яздейки бавно, с Фейз Ула до стремето, Скот се приближи до Уилям в нейния кафяв костюм за езда, седнала пред вратата на палатката, където се хранеха, с пепелнобели ръце в скута, слаба и уморена, лошо вчесана. На хоризонта не се виждаше и сянка от г-жа Джим, а Уилям можа да каже само, „Боже, колко изтощен изглеждаш!“

— Имах треска. И ти не изглеждаш особено добре.

— О, наред съм. Справихме се с болестта. Предполагам, че знаеш?

Скот кимна.

— Всички ще бъдем изпратени обратно след няколко седмици. Хокинс потвърди.

— Преди Коледа, така каза г-жа Джим. Няма ли да си доволен да се върнеш? Вече усещам дима от дървата в огнището — Уилям помириxa въздуха. — Ще пристигнем точно навреме за коледната подготовка. Мисля, че дори Пенджабското правителство няма да е толкова подло и да прехвърли Джак преди новата година.

— Струва ми се, че беше преди стотици години... Пенджаб и останалото, нали? Доволна ли си, че дойде тук?

— Сега, когато всичко свърши, да. Иначе, тук беше отвратително. Знаеш, че трябваше да стоим със скръстени ръце и да не вършим нищо, а сър Джим отсъстваше толкова много.

— Със скръстени ръце! Как се справи с доенето?

— Справих се някак... след като ме научи. Помниш ли?

Разговорът спря заради едва доловимото несъгласие. Все още г-жа Джим не се появяваше.

— Това ми напомня, че ти дължа петдесет рупии за кондензираното мляко. Помислих си, че може би ще се отбиеш, когато те преместиха в Кханда, и щях да ти ги върна тогава. Но ти не дойде.

— Минах на пет мили от лагера, но беше по средата на пътя. Колите непрекъснато се чупеха и в онази нощ не можах да ги оправя до десет часа. Ужасно ми се искаше да дойда. Ти знаеше, че искам, нали?

— Аз, вярвам, че... аз... да — каза Уилям. Извърна се към него и сведе очи.

Бледността ѝ започна да изчезва.

— Разбра ли защо?

— Защо не дойде ли? Разбира се!

— Защо?

— Естествено, защото не можеше. Знаех го.

— Това имаше ли значение за теб?

— Ако беше дошъл... но аз знаех, че няма да дойдеш... ако беше дошъл, щеше да има голямо значение за мен! Знаеш, че е така.

— Благодаря на Господа, че не дойдох! Но толкова исках! Не можех дори да си позволя да яздя пред колите, защото непрекъснато щях да ги отклонявах насам.

— Знаех, че няма да дойдеш — каза Уилям със задоволство. — Ето ти твоята петдесетачка.

Скот се приведе напред и целуна ръката, която държеше мръсните банкноти. Уилям го погали несръчно, но много нежно по главата.

— И ти знаеше, нали? — каза Уилям с нова нотка в гласа си.

— Не, честна дума, не знаех. Нямах... не можех да си позволя нахалството да очаквам от твоя страна такова нещо, освен... Виж, да си минавала наблизко с коня си тогава, когато отивах в Кханда?

Уилям кимна и се усмихна като ангел, изненадан сред добро дело.

— Тогава просто съм зърнал петънце от твоя костюм в...

— В палмовата горичка на Южния коларски път. Видях шлема ти, когато идваше от моллата при храма... стигаше ми да се уверя, че всичко е наред. Има ли значение за теб?

Този път Скот не целуна ръката ѝ. Тъй като бяха в сумрака на палатката и тъй като коленете на Уилям трепереха, тя трябваше да седне на най-близкия стол, където си поплака дълго и щастливо, с глава на облегалката му. Скот си помисли, че трябва да я утеши, тя, понеже не се нуждаеше от нищо подобно, изтича в своята собствена палатка.

Скот излезе навън и се усмихна на света широко и глуповато. Но когато Фейз Ула му донесе за пиене, трябваше да подкрепи ръката си с другата. Иначе хубавото уиски със сода щеше да се разплиска. Има трески и трески.

Но имаше и по-лошо от това. Много по-лошо. Напрегнатия, избягващ погледите разговор на масата вечерта, докато прислужниците се оттеглиха. А най-лошото беше, когато г-жа Джим, която бе на прага да се разплаче върху супата, целуна Скот и Уилям и те изпиха цяла бутилка шампанско, почти топло, защото нямаше лед. После Скот и Уилям седяха пред палатката под звездите докато г-жа Джим не ги накара да влязат, защото се страхуваше от нова „треска“.

Между тези и другите неща Уилям вметна:

— Възмутително е да си сгоден, нали? Нямах официална позиция. Трябва да сме благодарни, че имаме много работа.

— Работа! — извика Джим, когато му съобщиха. — Нито един от двамата вече не става за това. Не мога да очаквам и пет часа работа дневно от Скот. Половината от времето витае в облаците.

— О, но те са толкова красиви, Джими. Ще ми се пръсне сърцето от мъка, когато си заминат. Не можеш ли да направиш нещо за него?

— Намекнах на Правителството... поне, надявам се да е така, че той лично е ръководил цялата кампания. Но това, което желае той, е да получи работа на канала Л'уни, а и Уилям не е по-различна. Чувала ли си ги как разговарят за баражи, прагове и отточна вода? Така разбират те ухажването, предполагам.

Г-жа Джим се усмихна нежно.

— Е, така е в междинните станции... Бог да ги благослови.

Любовта се носеше из лагера, посред бял ден, свободна и неподвластна на клюките, докато мъжете прибираха останките от гладните мисии в Осемте окръга и ги скътваха настрана.

* * *

Утрото донесе пронизващия хлад на декември от Севера, пластовете дим от дървата в огницата, прашното сиво-синьо на тамарикса, сводовете на срутените гробници и всички миризми на белите Северни равнини. Пощенският влак се приближаваше към моста Сътлидж, дълъг една миля^[9]. Уилям, загърната в поштин — яке от гладка овча кожа, с копринена бродерия и гарнирано по края с астрахан — гледаше навън с влажни очи и ноздри, разширени от възбуда. Югът с неговите пагоди и палмови дървета, пренаселеният

индуски юг, остана назад. Това беше земята, която тя познаваше и обичаше. Пред себе си виждаше приятния живот, който разбираше, сред хора от собствената си каста и интелект.

Сега се качваха от почти всяка гара — мъже и жени, които се събираха за Коледната седмица, с ракети за тенис, стикове за поло, с любимите, издраскани бухалки за крикет, фокстериери и седла. Повечето от тях носеха якета като Уилям, защото северният студ е нещо, с което шега не бива, както и със северните горещини. Уилям бе сред тях и една от тях. С ръце дълбоко в джобовете, с яка вдигната до ушите, тропаше с крака по платформата, докато се движеше нагоре-надолу, за да се стопли. Минаваше от вагон във вагон и навсякъде я поздравяваха.

Скот беше с ергените в далечния край на влака, където те се задяваха безмилостно с него с шеги за хранене на бебета и доене на кози. От време на време той се разхождаше до прозореца на Уилям и промърморваше: „Доста добре, нали?“, а Уилям отговаряше, въздишайки с чист възторг: „Наистина доста добре.“ Приятно ѝ бе да чува дългите, отворени имена на родните градове — Умбала, Лудиана, Филор, Джулундур.

Те звъняха в ушите ѝ като предстоящите сватбени камбанки. И Уилям почувствува дълбоко и неподправено съжаление към всички чужденци и външни хора — посетители, туристи и новопристигнали да служат в страната.

Връщането бе тържествено и когато ергените дадоха Коледния бал, Уилям беше, ако може така да се каже, главният и почетен гост между организаторите, постарали се да направят всичко много приятно. Тя и Скот танцуваха заедно всички танци, а в останалото време седяха в голямата тъмна галерия и наблюдаваха превъзходния под от тиково дърво, където униформите блестяха, шпорите звъняха, а новите рокли и четиристотин танцьори се носеха в кръг, докато драпираните знамена по колоните се вееха и издуваха от вихъра на бала.

Около полунощ половин дузина хора, които не се интересуваха от танците, се упътиха към Клуба, за да поиграят на „коледари“. Това бе изненада, подготвена от организаторите — преди някой да разбере

какво става, оркестърът спря и потайни гласове запряха „Добрият крал Уенслот“, а Уилям в галерията си тананикаше и отмерваше ритъма с крак:

*„Внимателно следи за стъпките ми, паже,
без отдих следвай ме, танцувай
от студ и зимна ярост ще те пазя даже
кръвта ти ще кипи и ще палува.“*

— О, надявам се те да ни представят още нещо. Нали е хубаво, да излезеш от мрака по този начин? Погледни. Г-жа Грегъри си бърше очите!

— Също като у дома е — каза Скот. — Спомням си...

— Шт! Слушай, скъпи.

И песента започна отново.

„Когато пазиат овчарите стадата свои...“

— А-а-а! — припя Уилям и се доближи още повече до Скот.

*„Те седнали са на земята мирна,
и Ангел Божии спусна се към тях,
небесен блясък заслепи ги и обгърна*

*«Не бойте се», изрече (защото страх
бе обладал душите изтерзани);
Донасям ви велика радост
на вас, но всички хора са призвани.“*

Уилям затърка очите си.

[1] Иззат — чест. ↑

[2] Бакри (инд.) — коза. ↑

[3] *Конджи* (инд.) — оризова вода. ↑

[4] *Кханда* — град в Централна Индия, щата Матия Прадеш. ↑

[5] Г-н Чъкс и юнкер Изи — герои от популярен тогава мюзикъл.

↑

[6] *Ragal* (инд.) — бесен. ↑

[7] *Tez* (инд.) — груби. ↑

[8] *Басил* — град южно от Делхи= ↑

[9] *Миля* — единица мярка за дължина. Във Великобритания и САЩ е равна на 1609 м. ↑

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.